

1. ลักษณะทางกายภาพของบ้านทะเลน้อย

1.1 ลักษณะพื้นที่

บ้านทะเลน้อย เป็นชุมชนชายฝั่งที่คนอยู่ร่วมกันหนาแน่นบริเวณริมทะเลน้อย ชาวบ้านกลุ่มนี้ตั้งถิ่นฐานอยู่ใน 7 หมู่บ้านของ 2 ตำบล คือ หมู่ 1,2 พนางตุง และหมู่ 1-5 ตำบลทะเลน้อย บ้านเรือนส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในที่ลุ่มริมทะเล ทิศเหนือของบ้านจะเป็นที่ราบลุ่ม ทำนา น้ำท่วมฤดูฝน ซึ่งในอดีตเป็นบริเวณอันกว้างใหญ่ของป่าดงดิบในที่ลุ่ม ทิศตะวันตกคอคอย ๆ สูงขึ้นเป็นเนินเขา และที่นำไปจนถึงสถานีรถไฟปากคลอง ทิศใต้เป็นที่ลุ่มลึกล้ำน้ำไหลคล้ายกับทางทิศเหนือ ส่วนทางตะวันออก คือทะเลน้อย

สามารถเข้าออกจากบ้านทะเลน้อยได้ 2 ทาง คือโดยรถยนต์ ซึ่งมีถนนลาดยางขนาด 2 ลู จากตัวอำเภอ และทางเรือไปยังหมู่บ้านและอำเภออื่น ๆ ซึ่งในปัจจุบันมีเรือเมล์วิ่งวันละเที่ยวระหว่างทะเลน้อยและอำเภอระโนด

ถ้าแบ่งหมู่บ้านตามสภาพภูมิศาสตร์ ท้องจะแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ หมู่ 1,2 พนางตุง และหมู่ 1,2 ทะเลน้อยกลุ่มหนึ่ง และหมู่ 3-5 ทะเลน้อยเป็นอีกกลุ่มหนึ่ง ในกลุ่มแรกคนในถิ่นเรียกบ้านเล เป็นกลุ่มบ้านเดียวกัน ปลูกบ้านชิดกันแน่นอยู่ริมทะเลสาบติดถนนลาดยาง น้ำท่วมพื้นที่ตั้งบ้านไม่บ่อยกว่า 6 เดือน การติดต่อระหว่างบ้านต้องใช้สะพานซีเมนต์และสะพานไม้ บ้านเล็กแบ่งย่อยออกเป็น 2 บ้าน คือ หัวลาน(ริมถนน, ลานถนน) ซึ่งประกอบด้วย 2 หมู่บ้านของพนางตุงและบ้านต้น (หมู่ 1 และ 2 ทะเลน้อย เพราะอยู่ข้างต้น(ทิศเหนือ)

ของหัวลาน บ้านบนอยู่ทางออกไปจากถนนลาขยวงราวกิโลเมตรครึ่ง ทางเข้า 2 ทาง ทางหนึ่งเป็นทางลูกรัง ผ่านวัดทะเลน้อย เข้าหมู่ 3, 4 และ 5 อีกทางหนึ่งเป็นสะพานที่ทอดยาวตั้งแต่หัวลานผ่านบ้านต้นไปจนถึงบ้านบน บ้านเรือนที่บ้านบนไม่อยู่ติดกันหนาแน่นเบียดกันมากเหมือนบ้านเล

สภาพประกอบคานหลัง ราชายานนี้จะทำให้ทรบลักษณะพื้นที่ได้ดังนี้

1.2 ประชากร

ดูตารางที่ 3 เรื่องประชากรเขตชุมชนทะเลน้อย ประกอบ

เมื่อต้นปี 2525 คนเลน้อย 7 หมู่บ้านที่สำรวจมีทั้งหมด 7,186 คน ชายหญิงเกือบเท่ากัน (3,618/3,568) 1,290 ครัวเรือน เฉลี่ยครัวเรือนหนึ่งมีคน 5.6 คน และถ้าใช้ข้อมูลทางการศึกษาเข้ามา ประกอบ (ตาราง 4) จำนวนเด็กอายุระดับ ป.7 ลงไป ($325+185 = 510$ คน ใน 160 ครัวเรือน หรือ ประมาณ 4,111.9 คน จากคนทั้งหมด หรือราว 57%) เข้ามาประกอบ ก็จะเป็นประชากรวัยเรียนเกินครึ่ง

แถวหัวลานมีจำนวนคนเฉลี่ยต่อครัวเรือนต่ำ บ้านหนึ่งราว 4 คน ในขณะที่บ้านต้นและบ้านเลสูง กว่ามาก คือ 6 คนขึ้นไปจนถึง 8 คน ทุกหมู่บ้านมีครัวเรือนที่ไม่มีลูกและครัวเรือนลูกมาก 10 กว่าคน แต่ แถวบ้านต้นและบ้านบนมีครัวเรือนลูกมาก สมาชิกครัวเรือนหลายคนอยู่มากบ้าน หมู่ 1 หนางตุง มีจำนวนครัว เรือนสูงสุด แต่จำนวนคนสูงเป็นอันดับสองรองจากหมู่ 5 ทะเลน้อย หมู่ 2 ทะเลน้อยมีน้อยที่สุด คือ 81 ครัว- 500 กว่าคนเท่านั้น

ถ้าเอาข้อมูลพื้นที่ของหมู่บ้านตารางที่ 5 เข้ามาประกอบ คนบ้านเลมีที่ดินโดยเฉลี่ยมากกว่าคนบ้านบน คนบ้านเลมีที่ดินเฉลี่ยครัวหนึ่งตั้งแต่ 11 ไร่กว่าจนถึงราว 28 ไร่ ในขณะที่คนบ้านบนมีราว 13 ไร่

1.3 ที่ดิน

พื้นที่ทั้งหมดของบริเวณสำรวจ 17,974.76 ไร่ หรือเกือบ 29 ตารางกิโลเมตร เฉลี่ยพื้นที่เหล่านี้จะได้อครัวเรือนหนึ่งราว 14 ไร่ หรือคนหนึ่งราว 2 ไร่ครึ่ง (ตาราง 4) หมู่ 2 ทะเลน้อยมีที่ดินต่อครัวเรือน สูงสุด หมู่ 5 ต่ำสุด ตามตารางที่ 5 จะเห็นได้ว่าหมู่ 1 หนางตุงเป็นเจ้าของพื้นที่รวมมากที่สุด ซึ่งกินความถึง การมีพื้นที่ทำนาและนาอุดมมากที่สุดด้วยหมู่ 4 เลน้อยมีพื้นที่ทำนายน้อยที่สุด อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาเฉพาะพื้นที่ทำนา ชาว และพื้นที่ทำนาอุดม (ตารางที่ 6 และ 7) ครอบครัวคนเลน้อยถึง 18% ไม่มีที่ทำนา ครอบครัว 8.18% มีนา มากกว่า 31 ไร่ ขึ้นไป และส่วนใหญ่ (24.52%) จะมีพื้นที่นาระหว่าง 6-10 ไร่/ครัวเรือน เท่านั้น คนหมู่ 2

ทะเลน้อยจะมีที่นาต่อครัวเรือนมากที่สุด และหมู่ 4 เลนน้อยมีน้อยที่สุด สำหรับจุดนี้ก็น้อย ๆ โดยเฉลี่ยราว 2 ไร่ครึ่ง

อย่างไรก็ตาม รายได้รายจ่ายประจำวันของชาวบ้านแต่ละบ้านมากน้อยแค่ไหนไม่ควรขึ้นอยู่กับว่ามีที่นาอย่างน้อยเป็นหลัก เพราะอาชีพหลักที่ทำรายได้ หรือที่ใช้เวลามากที่สุดไม่ใช่ทำนา แต่เป็นอาชีพประมง ส่วนสาคร ตั้งจะโคกกล่าวต่อไป

เฉพาะที่อยู่อาศัย ซึ่งมีทั้งหมด 361.85 ไร่ นั้น เฉลี่ยแล้วครอบครัวหนึ่งมีที่ปลูกบ้านราว .28 ไร่ (361.85 ไร่) หรือ, 112 ตารางวา ซึ่งมากกว่า งานนิดเดียว ปลูกอยู่ติด ๆ กันริมถนน ปล่อยให้หลังบ้านว่างเปล่า เพราะทำให้ประโยชน์อย่างอื่นได้ยาก

1.4 การศึกษา

ข้อมูลทางการศึกษาในโรงเรียน ได้จากการสุ่มเก็บตัวอย่างเพื่อหาจำนวนคนในระดับการศึกษาต่าง ๆ ผลเป็นดังตาราง 9 ส่วนการศึกษานอกระบบโรงเรียนยังไม่มีผลเด่นชัด เพราะเพิ่งจะมีครูของการศึกษานอกโรงเรียนเข้าไปในบ้าน หลังบ้านมีคนวัยเรียนราว 4 พันคน เกินกว่าครึ่งออกจากโรงเรียนแล้วเพียงจบประถมต้น และไม่ถึง 1,500 คน กำลังเรียนชั้นประถมภาคบังคับ ส่วนกลุ่มที่เรียนสูงกว่าระดับเกณฑ์บังคับ ซึ่งมีราว 40% ของคนกำลังเรียน มีจำนวนสูงถึง 600 คน เด็ก ๆ ชาวเลนน้อยอาจไปเรียนหนังสือในโรงเรียนไกลบ้านได้หลายแห่ง คือที่โรงเรียนวัดทะเลน้อย โรงเรียนประชาบาลบ้านควนหนางตุง และโรงเรียนมัธยมหนางตุง(ตารางที่ 10) และเด็กโตก็อาจโดยสารถประจำทางเข้าไปเรียนในโรงเรียนมัธยมในอำเภอกวนขนุน หรือในคว้งจังหวัดโคะสะตอก

1.5 อาชีพและรายได้

ชาวทะเลน้อยมีอาชีพหลายอย่าง บางบ้านก็มีอาชีพเดียว และบางบ้านก็มีมากกว่าหนึ่ง เช่น พ่อ-บ้านลงเลจับปลา ส่วนแม่บ้านสานสาครอยู่กับบ้าน เป็นต้น

ตารางที่ 9 บอกรายละเอียดของครัวเรือนที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ

ถ้าพิจารณาอาชีพที่คนทำมากที่สุด 3 อันดับแรก ทั้ง 7 หมู่บ้านจะเหมือนกัน คือ ประมง สานสาคร และทำ 2 อาชีพนี้ควบคู่กัน แตกต่างกันแต่เพียงว่าบางหมู่บ้านประมงมากกว่าสานสาคร บางหมู่บ้านสานสาครมากกว่า

ทำประมง และเปอริ เช่นต้นทำแต่ละบ้านอาจไม่เท่ากัน ครอบครัวทำอาชีพทำประมงและสาบสาบมีมากที่สุด
เกินครึ่งหนึ่งของคนทั้งบ้าน คือทำประมงถึง 56.7% และสาบสาบสูงถึง 66.3% หมู่ 2 พนางตุง ทำประมง
มากที่สุด รองลงมาเป็นหมู่ 4 ทะเลนอย และหมู่ 3 ทำอาชีพนี้น้อยที่สุด สำหรับสาบสาบหมู่ 3 ทำกันมากที่สุด

อาชีพอื่นอีก 4 น่าจะเป็นค้าขาย ที่ทะเลนอยมีร้านค้าขายของชำมาก และแม่บ้านพอบางคน
ก็รับซื้อปลา ซื้อจุก หรือสาบที่สาบเสร็จแล้วออกไปขายส่งที่อื่น บางบ้านสามีจับปลา ภรรยาขายปลาสด ไม่มี
การค้าขายรายใหญ่ในบ้าน อาชีพรับจ้างมีกระจายทุกหมู่บ้านจำนวนไม่มาก ทำนาข้าวก็ไม่มากแม้จะมีน้ำเฉลี่ย
ครอบครัวหลายไร่ (ตาราง 6) รัฐบาลก็มีหมมากในครอบครัวแถวหัวลาน

ความคิดต่อการเปลี่ยนอาชีพ ดังในตาราง 10 ชี้ให้เห็นว่าคนทะเลนอยคิดเรื่องนี้มาก โดยเฉพาะ
คนบ้านเล ส่วนบ้านบนนั้นยังคิดเรื่องนี้น้อยกว่า ส่วนกลุ่มที่ไม่แน่ใจต่อการเปลี่ยนอาชีพก็สูงรองลงมา

สาเหตุที่ทำให้คิดเปลี่ยนอาชีพส่วนหนึ่งน่าจะมาจากรายได้ของเขาก่อนช่วงต่ำ (ตารางที่ 11)
ครอบครัวส่วนใหญ่มีรายได้ระหว่าง 500-999 บาท/เดือน รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของทุกหมู่บ้านไม่แตกต่าง
กันมากนัก (ตารางที่ 12) คือรายได้สูงสุด ของครอบครัวของหมู่ 1 ทะเลนอย (1,394 บาท/เดือน) และ
ต่ำสุดของหมู่ 4 (961 บาท/เดือน) แต่ถาเฉลี่ยต่อคนแล้ว หมู่ 1 พนางตุงจะมีภาษีดีกว่าเพื่อน คือคนละ 310
บาทต่อเดือน รายได้เฉลี่ยของคนทะเลนอยทั้งหมด 202 บาท/เดือน หรือ 6.74 บาท/คน/วัน

ได้ทำการสอบถามถึงปัญหาในการประกอบอาชีพที่ทำกันมา 2 อาชีพ คือ สาบสาบและทำประมง
และสรุปได้กึ่งข้างล่าง คือ

ปัญหาการทำอาชีพสาบสาบ

ต้นทุนผลิตสูง คือ จุดที่ซื้อมาเพื่อสาบราคาก่อนช่วงแพง แถมต้องใช้เวลาในการสาบแต่ละคัน
ราคาไม่แน่นอน ชาวทะเลนอยปลุกจุกเองไตนอย ไม่เพียงพอใช้ในบ้าน ต้องซื้อจากที่อื่น ทำให้ต้องเพิ่มทุน
และจุดที่มีปลุกเอง ก็ถูกรบกวนควายนกอีโก้ง ซึ่งเป็นสัตว์สงวนพันธุ์

ปัญหาอาชีพประมง

การทำประมงในทะเลนอยก็มีปัญหามาก คือ จับปลาไตนอยแวมมีเครื่องมื่อมาก ปลาที่มีราคาต่ำ
ต้นทุนการออกไปจับปลาสูง หังค่าน้ำมันเรือ ราคาอวน ซึ่งนับวันต้นทุนจะสูงขึ้นเรื่อย ๆ และจับปลาได้เฉพาะ

บางฤดูเท่านั้น ทำให้รายได้ไม่แน่นอน

จะเห็นได้ว่าอาชีพหลักทั้ง 2 อาชีพ มีปัญหาสูงและหลายอย่าง ดังนั้นความคิดที่จะเปลี่ยนอาชีพจึงมีมาก

เครื่องมือในการประกอบอาชีพ

เนื่องจากอาชีพสาธิตและประมงทำกันมากที่สุด จึงได้สำรวจเครื่องมือที่ใช้ โดยเฉพาะเครื่องมือทำประมงที่มีใบานว่ามีอะไรบ้างมากน้อยแค่ไหน

เครื่องมือประมง (ตารางที่ 13) นอกจากเรือ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรือหางยาว ก็จะเป็นอวนลอย และอวนลอมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเครื่องมือพวกนี้มีมากในครอบครัวบ้านเล ส่วนบ้านบนนั้นแม้จะมีอวนไม่มากเท่าชาวบ้านเล ก็มีเครื่องมือมากแทบทุกอย่าง ชาวบ้านบนทำอาชีพประมงกันตลอดปี จึงอาจเก็บเงินเครื่องมือตามฤดูหรือชนิดปลาที่เขาต้องการ เครื่องมือบางอย่าง เช่น คักไซ ตังยุต ฯ แทบไม่มีแถวบ้านเล

สาธิตมีเครื่องมือไม่กี่ชิ้น ถ้าซื้อจุกที่ตากแห้งแล้ว ก็เอามาตำด้วยสากรองพื้นล่างด้วยไมทอนใหญ่ หน้าเรียบ อาจจะต้องย้อมสีแดง สีเขียว เพื่อความสวยงามบ้าง ก็ใช้เครื่องมือ-ย้อมผาอีกน้อยชิ้น สาธิตเสร็จก็ใช้กรรไกรตัดขอบให้เรียบ แม้การรายย่อยซื้อไปแล้วอาจจะส่งขายอย่างนั้น หรือบางคนใช้ผาแดงมอบรมอีกทีหนึ่งก็ได้